

Juridisk Publikation

STOCKHOLM - UPPSALA - LUND - GÖTEBORG - UMEÅ

Mizgin Akdogan

Överskottsinformation från hemliga tvångsmedel
– en analys av hur regleringen av överskottsinformation från
hemliga tvångsmedel bör utformas, med särskilt beaktande
av SOU 2018:61

Särtryck ur häfte 2/2019

ÖVERSKOTTSINFORMATION FRÅN HEMLIGA TVÅNGSMEDEL

– EN ANALYS AV HUR REGLERINGEN AV ÖVERSKOTTSINFORMATION FRÅN HEMLIGA TVÅNGSMEDEL BÖR UTFORMAS, MED SÄRSKILT BEAKTANDE AV SOU 2018:61

Av Mizgin Akdogan¹

I betänkandet Rättssäkerhetsgarantier och hemliga tvångsmedel (SOU 2018:61) föreslogs att överskottsinformation från hemliga tvångsmedel bör få användas i större utsträckning än vad som är möjligt enligt dagens reglering.² Idag får överskottsinformation från hemliga tvångsmedel som huvudregel inte användas i brottsutredande syfte. Detta motiveras främst med hänsyn till skyddet för den personliga integriteten. Å ena sidan måste således enskildas integritetsintresse beaktas samtidigt som det, å andra sidan, finns ett brottsutredningsintresse hos samhället i stort. Att upprätthålla balansen mellan dessa motstående intressen har visat sig vara en komplicerad avvägning med en mängd faktorer att beakta. Denna artikel argumenterar för att lagförslaget om överskottsinformation i SOU 2018:61 bör anses alltför långtgående och oproportionerligt. Istället presenteras två alternativa lösningsförslag gällande hur överskottsinformation från hemliga tvångsmedel skulle kunna regleras.

I. INLEDNING

En person, A, är föremål för hemlig rumsavlyssning på grund av att A är misstänkt för allvarlig brottslighet. Under tiden för avlyssningen befinner sig en annan person, B, också på platsen, varvid A och B samtalar. På grund av information från samtalet får polisen anledning att anta att en tredje person, C, har begått en våldtäkt. När hemliga tvångsmedel används förekommer ibland att annan information än information om brottet som föranledde den hemliga tvångsåtgärden kommer till den brottsutredande myndighetens kännedom.³ Informationen angående C utgör sådan överskottsinformation. Dagens reglering av överskottsinformation från hemliga tvångsmedel i 27 kap. 23 a § rättegångsbalken (1942:749) (RB) hindrar dock polisen från att vidta brottsutredande åtgärder. Regleringen begränsar nämligen när sådan information får användas i brottsutredande syfte. Överskottsinformation

¹ Juriststudent vid Uppsala universitet.

² SOU 2018:61 s. 19.

³ Jfr Heuman, S & Gatenheim, C, Några problematiserande aspekter på hemliga tvångsmedel, JT 2018 s. 267. Till exempel kan en person misstänkt för narkotikabrott berätta om våldsbrott som den misstänkte, eller någon annan person, har begått.

kan exempelvis medföra att en för brottsutredningen ovidkommande person blir misstänkt för brott, eller att den som är föremål för en hemlig tvångsåtgärd blir misstänkt för ytterligare brottslighet. Användning av överskottsinformation har därför främst begränsats på grund av integritetsskäl.⁴

I augusti 2018 överlämnades SOU 2018:61 till regeringen. Utredningen föreslog bland annat att regleringen i 27 kap. 23 a § RB avseende överskottsinformation från hemliga tvångsmedel bör få en ny, helt förändrad, lydelse. Den nuvarande regleringen ansågs nämligen vara oproportionerlig eftersom den bland annat leder till att polisen måste ignorera konkreta uppgifter om brott.

Då användning av överskottsinformation anses utgöra en allvarlig integritetskränkning får sådan information endast användas för att utreda vissa mycket allvarliga brott. Samhällets intresse av att utreda brott får i annat fall ge vika för integritetsskyddet. Konsekvenserna av denna intresseavvägning har dock inte enbart uppmärksammats i SOU 2018:61. Relativt lång tid innan överskottsinformation reglerades genom lag i svensk rätt konstaterade dåvarande regering, i prop. 1988/89:124, att det anses svårt att förklara ”varför man ska sätta skygglappar på polisen” om allvarlig brottslighet kommit till polisens kännedom genom överskottsinformation.⁵ I SOU 2018:61 föreslås därför bland annat att användning av överskottsinformation istället ska vila på en proportionalitetsbedömning.⁶ Frågorna som uppstår är emellertid huruvida en sådan bedömning är tillräcklig för att garantera en rättssäker reglering av överskottsinformation och, för det fall varken dagens reglering av överskottsinformation eller lagförslaget i SOU 2018:61 bör anses godtagbara, hur en sådan reglering istället skulle kunna utformas.

2. ANVÄNDNING AV HEMLIGA TVÅNGSMEDEL

2.1 EN HISTORISK ÅTERBLICK AV HEMLIGA TVÅNGSMEDEL

Förståelsen av hemliga tvångsmedel är central för att utreda frågan om användningen av överskottsinformation. Hemlig avlyssning och övervakning av elektronisk kommunikation har i svensk rätt funnits tillgängliga som hemliga tvångsmedel åtminstone sedan RB:s tillkomst år 1948.⁷ Tvångsåtgärderna

4 Lindberg, G. Straffprocessuella tvångsmedel – när och hur får de användas?, 3 uppl., Stockholm 2012, s. 810. Överskottsinformation från hemliga tvångsmedel anses vara ”särskilt integritetskränkande”. Den som överskottsinformationen berör, antingen den som förundersökningen gäller, en annan person som förekommer i samma förundersökning eller en för utredningen utomstående person, har ingen vetskap om att hemliga tvångsmedel har riktats mot denne.

5 Prop. 1988/89:124 s. 29 ff.

6 SOU 2018:61 s. 167.

7 Malmsten, K. Hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning, SvJT 1992 s. 529.

benämndes då hemlig teleavlyssning respektive teleövervakning. Många år senare infördes hemlig kameraövervakning och så småningom, år 2008, även hemlig rumsavlyssning som hemliga tvångsmedel i svensk rätt.

Vid diskussionen om huruvida hemlig rumsavlyssning skulle få ta plats som hemligt tvångsmedel föreslogs att hemlig rumsavlyssning skulle införas i en tidsbegränsad lag skild från RB.⁸ Resultatet av detta blev lagen (2007:978) om hemlig rumsavlyssning. Lagen om hemlig rumsavlyssning upphörde, efter flertalet förlängningar av giltighetstiden, att gälla i slutet av år 2014.⁹ Bestämmelserna från lagen om hemlig rumsavlyssning infördes därefter i 27 kap. RB, tillsammans med övriga hemliga tvångsmedel.

Förarbetena till lagen om hemlig rumsavlyssning innehåller dock överväganden som fortfarande är av relevans idag.¹⁰ I dessa förarbeten diskuterades nämligen de integritetskränkningar som skulle uppstå vid införandet av hemlig rumsavlyssning som straffprocessuellt tvångsmedel. Vid tillfället ansågs hemlig teleavlyssning och hemlig kameraövervakning innebära störst integritetskränkning av de hemliga tvångsmedel som då fanns tillgängliga.¹¹ Eftersom både hemlig rumsavlyssning och hemlig teleavlyssning innebar olika former av avlyssning, jämfördes just dessa tvångsåtgärder med varandra i syfte att utreda integritetsaspekten av hemlig rumsavlyssning.¹² Vid jämförelsen påpekades att den tvångsåtgärd som ansågs mest integritetskränkande måste vara beroende av omständigheterna i det enskilda fallet. Trots detta konstaterades att hemlig rumsavlyssning generellt skulle medföra en större integritetskränkning för enskilda personer.

Till stöd för att just hemlig rumsavlyssning skulle medföra en sådan integritetskränkning anfördes ett flertal anledningar. Bland annat uppgavs att hemlig rumsavlyssning sannolikt genererar en omfattande mängd överskottsinformation, att polisen kan avlyssna allt som sägs och att detta kan komma att drabba utomstående personer. Dessutom antogs att människor troligen delar

8 Se bl.a. promemoria Ju2005/5765/Å Hemlig rumsavlyssning.

9 Se prop. 2013/14:237.

10 Prop. 2005/06:178 s. 43. Förarbetena till den upphävda lagen är av betydelse med anledning av att den materiella innebörden av hemlig rumsavlyssning i princip är densamma som vid tvångsåtgärdens införande.

11 Se SOU 1984:54 s. 45 för definition av begreppet "integritet". Utredningen anförde att användning av tvångsmedel alltid innebär ett ingrepp i den enskildes integritet. Ingreppet kan emellertid vara av olika karaktär, på så sätt att exempelvis en husrannsakan medför ingrepp i den materiella integriteten medan en kroppsvisitation medför ingrepp i den kroppsliga integriteten. Se även SOU 1984:54 s. 81 i vilken stadgas att ingrepp i den personliga integriteten generellt sett bör anses allvarligare än ingrepp i den materiella integriteten.

12 Prop. 2005/06:178 s. 43.

med sig av mer information vid ett fysiskt samtal jämfört med vid exempelvis ett telefonsamtal. Slutligen beaktades den omständigheten att polisen, vid användning av hemlig rumsavlyssning, bland annat har rätt att bereda sig tillträde till den misstänktes bostad i syfte att montera avlyssningsutrustning.¹³

2.2 EN HISTORISK ÅTERBLICK AV ÖVERSKOTTSMATERIAL

Regleringen avseende överskottsmaterial från hemliga tvångsmedel infördes ursprungligen i RB med anledning av prop. 2004/05:143. Regleringen avsåg vid den tiden endast överskottsmaterial från hemlig avlyssning och övervakning av elektronisk kommunikation samt hemlig kameraövervakning. Hemlig rumsavlyssning hade ju ännu inte införts som hemligt tvångsmedel. Dessförinnan var överskottsmaterial från hemliga tvångsmedel således inte särskilt reglerad i svensk rätt.¹⁴ Naturligtvis förekom överskottsmaterial vid användning av hemliga tvångsmedel även då, men istället reglerades sådan användning med hjälp av andra, redan gällande, bestämmelser. Exempelvis beaktades bestämmelser om skyldighet att använda uppgifter om brott samt rapporteringskyldigheten i 9 § polislagen (1984:387). Vidare beaktades skyldigheten att inleda förundersökning, tillsammans med dess undantag, i 23 kap. 1 § RB samt åtalsplikten enligt 20 kap. 6 § RB.¹⁵ Överskottsmaterial avseende mindre allvarliga brott föranledde inga åtgärder.¹⁶

Skälen till att överskottsmaterial uttryckligen ansågs behöva regleras i svensk rätt grundades delvis i artikel 8 i Europakonventionen samt Europadomstolens rättspraxis avseende nämnda artikel. Utredningen om överskottsmaterial visade också att en lagreglering av överskottsmaterial var nödvändig med anledning av integritetsskyddet i RF och dess krav på reglering av i vilken

¹³ Prop. 2005/06:178 s. 44.

¹⁴ Prop. 2004/05:143 s. 13. Se även t.ex. SOU 1975:95 s. 106, i vilken konstaterades att överskottsmaterial inte alls skulle få användas med hänvisning till starka rättssäkerhetsskäl samt de integritetskränkningar som ansågs kunna uppstå. Senare, i samband med SOU 1984:54, fick överskottsmaterial tas i användning, dock i mycket begränsad omfattning och endast avseende vissa grova brott. Även i SOU 1984:54 uppgavs anledningen till restriktiviteten kring överskottsmaterial grunda sig i integritets- och rättssäkerhetsskäl.

¹⁵ Angående åtalsplikt, se Bring, T, Diesen, C & Andersson, S, Förundersökning, 5 uppl., Stockholm 2019, s. 213. Åtalsplikten anses ge uttryck för en grundläggande princip inom straffrättens område, nämligen att den som gör sig skyldig till kriminaliserat handlande ska straffas för detta. Svensk rätt utgår än idag från att åtalsplikten är absolut. Jfr dock Bring m.fl. a.a. s. 216 i vilken påpekas att svensk rätt har närmat sig ett system med relativ åtalsplikt. Jfr vidare SOU 1992:61 s. 147 ff.

¹⁶ Prop. 2004/05:143 s. 17 f. Se även Lindberg a.a. s. 811. Enligt Lindberg åberopades sällan överskottsmaterial som bevisning i rättegångar under den tiden som överskottsmaterial ännu inte var reglerad i svensk rätt. Däremot användes överskottsmaterial i viss omfattning som hjälpmedel i polisens spaningsverksamhet.

omfattning överskottsinformation får utnyttjas.¹⁷ Vidare konstaterades att överskottsinformation från hemlig rumsavlyssning skulle utgöra ett ”avsevärt större ingrepp i människors integritet” i jämförelse med övriga hemliga tvångsmedel. Brottsbekämpande myndigheter skulle nämligen komma att ta del av en stor mängd överskottsinformation från hemlig rumsavlyssning. Med detta som grund föreslogs därför att användningen av överskottsinformation från hemlig rumsavlyssning skulle begränsas i större utsträckning än sådan användning från resterande hemliga tvångsmedel.¹⁸

2.3 NÄR FÅR ÖVERSKOTTSINFORMATION FRÅN HEMLIGA TVÅNGSMEDEL ANVÄNDAS?

Överskottsinformation från hemlig avlyssning och övervakning av elektronisk kommunikation samt kameraövervakning får idag användas i obegränsad omfattning i syfte att *berika* en pågående förundersökning. För att *inleda* en ny förundersökning på grund av överskottsinformation krävs dock att brottet har en föreskriven straffskala om minst ett år eller att särskilda skäl föreligger.

För överskottsinformation från hemlig rumsavlyssning gäller dock andra regler. Överskottsinformation från hemlig rumsavlyssning får som huvudregel varken användas för att *berika* en pågående förundersökning eller för att *inleda* en ny förundersökning. En ny förundersökning får endast *inledas* för det fall det är fråga om brott med minst tre års fängelsestraff föreskrivet samt för vissa specifikt uppräknade brott i 27 kap. 20 d § RB. Anledningen till denna särbehandling finns i de skäl som ursprungligen uppgavs när hemlig rumsavlyssning infördes som hemligt tvångsmedel. Hemlig rumsavlyssning ansågs utgöra ett avsevärt ingrepp i enskildas integritet och mängden överskottsinformation från detta tvångsmedel beräknades vara större än från övriga hemliga tvångsmedel.

2.3.1 INLEDA EN NY FÖRUNDERSÖKNING ELLER BERIKA EN PÅGÅENDE?

Frågan om huruvida en förundersökning ska berikas med överskottsinformation, eller om överskottsinformationen istället innebär att en ny förundersökning ska inledas, är inte helt enkel att besvara. Denna uppdelning är avgörande för gränsdragningen av huruvida överskottsinformationen får användas.

Enligt 27 kap. 23 a § RB avser begränsningen kring användning av överskottsinformation *annat brott* än det brottet som har föranlett den hemliga tvångsåtgärden. Detta innebär alltså att brottet som framkommer genom överskottsinformationen måste avse ett annat brott för att kategoriseras som

¹⁷ Prop. 2004/05:143 s. 29 ff. och prop. 2005/06:178 s. 85.

¹⁸ Prop. 2005/06:178 s. 85.

överskottsmation. För det fall dessa olika brott har samband med varandra kommer de sannolikt utredas i samma förundersökning, och överskottsmationen används i sådant fall för att *berika* en pågående förundersökning. För det fall brottet som framkommer genom överskottsmationen handlar om ett annat brott, men som inte har samband med brottet som föranledde den hemliga tvångsåtgärden, kommer sannolikt en ny förundersökning behöva *inledas*.¹⁹ Huruvida en förundersökning ska berikas eller huruvida en ny förundersökning ska inledas är således centrala frågor för användning av överskottsmation. Frågorna är dock av praktisk betydelse för brottsutredande myndigheter och kommer därför inte att beröras närmre än detta förtydligande.

3. ETT FÖRSLAG TILL LAGÄNDRING

3.1 KOMMITTÉDIREKTIV 2017:16

I kommittédirektiv 2017:16 anfördes att användning av hemliga tvångsmedel i vissa fall är den enda åtgärd som brottsbekämpande myndigheter har att vidta för att kunna utreda brott. Hemliga tvångsmedel är således av betydande vikt för effektiv brottsbekämpning. Samtidigt konstaterades att hemliga tvångsmedel medför en inskränkning av rättigheter som skyddas i både RF och Europakonventionen.²⁰ För att garantera rättssäkerheten kring hemliga tvångsmedel finns därför vissa ”mekanismer” som bland annat syftar till att minimera intrånget i enskildas personliga integritet när hemliga tvångsmedel brukas. Regleringen avseende överskottsmation är ett exempel på en sådan mekanism.²¹ I kommittédirektivet anfördes vidare att en uppföljning av rättssäkerhetsgarantier och mekanismer till skydd för personlig integritet behövde ske.²² Resultatet av detta kommittédirektiv blev senare betänkandet SOU 2018:61, i vilket en väsentlig förändring av regleringen kring överskottsmation föreslogs.

3.2 SOU 2018:61

De motstående intressen som ligger till grund för dagens reglering kring överskottsmation är alltså samhällets brottsutredningsintresse samt den enskildes intresse av personlig integritet. För att enskilda individer

19 Jfr Åklagarmyndighetens RättsPM 2012:8 s. 12 avseende vad som utgör överskottsmation i en förundersökning. Eftersom överskottsmation är sådan information vilken rör ”annat brott” medför detta att information som framkommer vid användning av hemliga tvångsmedel, och som innebär att för utredningen ovidkommande personer blir misstänkta som delaktiga i brottet som föranledde den hemliga tvångsåtgärden, inte utgör överskottsmation. Detta beror på att informationen som leder till ytterligare misstänkta gärningsmän inte avser ett *annat brott* än brottet som föranledde den hemliga tvångsåtgärden.

20 Dir. 2017:16 s. 11 ff.

21 SOU 2018:61 s. 307 ff.

22 Dir. 2017:16 s. 14 f.

inte otillbörligen ska utsättas för rättighetsinskränkande åtgärder uppställs rättssäkerhetsgarantier. Rättssäkerhetsgarantierna innebär dock att effektiviteten i brottsutredningar begränsas.

I SOU 2018:61 konstateras snabbt att de tidigare skälen för begränsning av användning av överskottsinformation inte har varit enhetliga.²³ Exempelvis anføres att integritetsaspekten varit avgörande för begränsningen vid en bedömning, medan den istället har varit obetydlig vid en annan bedömning. Den nuvarande regleringen av överskottsinformation är dock, enligt utredningen, motiverad med hänsyn till integritetsintresset.²⁴ Utredningen anser emellertid att integritetsintresset inte motiverar en sådan begränsning av användning av överskottsinformation, och speciellt inte särbehandlingen av överskottsinformation från hemlig rumsavlyssning. Skälen till att integritetsintresset inte anses vara en bärande grund för begränsningen uppges vara följande.

I förarbetena till lagen om hemlig rumsavlyssning angavs som skäl för regleringen av överskottsinformation att utomstående personer, sådana som stod utanför den aktuella brottsutredningen, i stor utsträckning skulle komma att drabbas av den hemliga rumsavlyssningen. Mängden överskottsinformation ansågs därför också bli större vid hemlig rumsavlyssning.²⁵ Ståndpunkten i SOU 2018:61 är dock att överskottsinformation, vilken berör sådana utomstående personer, inte alls måste vara av större mängd vid hemlig rumsavlyssning jämfört med andra hemliga tvångsmedel. Tillstånden för hemlig rumsavlyssning är nämligen ofta begränsade med villkor och tvångsåtgärden kan utföras genom att avlyssningsutrustningen riktas mot en viss person.²⁶ Avlyssningen begränsas därigenom ytterligare. Dessutom menar utredningen att hemlig avlyssning och övervakning av elektronisk kommunikation kan uppfattas som mer integritetskränkande än hemlig rumsavlyssning, eftersom de förstnämnda åtgärderna ofta leder till att den berördes vardag kartläggs medan sistnämnda åtgärd är begränsad till viss plats.²⁷

Utredningen påpekar också att det vanligtvis föreligger en skyldighet för brottsutredande myndigheter att inleda en förundersökning, eller åtminstone

23 SOU 2018:61 s. 173.

24 SOU 2018:61 s. 178.

25 SOU 2018:61 s. 171, med hänvisning till prop. 2005/06:178 s. 86.

26 Se Heuman & Gatenheim, JT 2018 a.a. s. 271. Ett sådant villkor kan stadga att avlyssning endast får ske när man vet att den misstänkte är på platsen för avlyssningen, exempelvis genom fysisk spaning eller dylikt.

27 SOU 2018:61 s. 177 ff.

att utreda saken närmre, vid misstanke om viss brottslighet.²⁸ Utredningen menar därför att det är proportionerligt att brottsmisstankar, på grund av överskottsinformation, får utredas och att detta brottsutredningsintresse måste anses överväga den misstänktes integritetsintresse. Därmed konstateras att särbehandling avseende överskottsinformation från hemlig rumsavlyssning inte rimligen kan motiveras.²⁹ Inte heller bör användning av överskottsinformation från hemlig avlyssning och övervakning av elektronisk kommunikation samt hemlig kameraövervakning begränsas eftersom integritetsskådet, vilket är begränsningens bärande grund, inte anses hållbart.³⁰

Sammanfattningsvis menar utredningen att dagens reglering av överskottsinformation är oförenlig med både RF och Europakonventionen. Oförenligheten med Europakonventionen grundar sig i att regleringen anses vara alltför omfattande och oproportionerlig. Det anförda motiveras med att brottsutredande myndigheter hindras från att använda viss överskottsinformation, samtidigt som staten har ett ansvar att skydda medborgare och utreda brott.³¹ I SOU 2018:61 föreslås därför att nuvarande reglering istället byts ut mot en reglering som inte föreskriver visst straff eller visst brott för användning av överskottsinformation. Användning av överskottsinformation ska istället vara beroende av en proportionalitetsbedömning. Därutöver ska hinder för sådan användning inte föreligga enligt exempelvis offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).³²

3.2.1 FÖRESLAGEN LYDELSE

Det nya lagförslaget om överskottsinformation från hemliga tvångsmedel i SOU 2018:61 ser ut enligt följande, jämte nuvarande reglering.³³

28 Angående inledande av förundersökning, se 23 kap. 1 § RB vilken stadgar de materiella förutsättningarna för att inleda en förundersökning. För att inleda en förundersökning ska det finnas anledning att anta att brott som hör under allmänt åtal har förövats. Se även Bring m.fl. a.a. s. 222 ff.

29 SOU 2018:61 s. 180.

30 SOU 2018:61 s. 195.

31 SOU 2018:61 s. 194. Se även Heuman & Gatenheim, JT 2018 a.a. s. 274. Heuman och Gatenheim menar att Sverige, inför Europadomstolen, inte skulle kunna rättfärdiga att överskottsinformation som medför att brottsutredande myndighet får kännedom om att barn har utsatts för sexuella övergrepp inte används som bevis.

32 Jfr utredningens formulering i SOU 2018:61 s. 196: "Om t.ex. polisen ska behandla personuppgifter krävs det således att det har stöd i brottsdatalagen och polisdatalagen. Ska uppgifterna överlämnas till en annan myndighet, krävs det att det inte finns några hinder i offentlighets- och sekretesslagen. En proportionalitetsbedömning behöver också alltid göras."

33 SOU 2018:61 s. 26 (mina kursiveringar). För en mer detaljerad beskrivning av den föreslagna bestämmelsen hänvisas till SOU 2018:61 s. 195, "Utformningen av en justerad bestämmelse".

Nuvarande lydelse (23 a §)

Om det vid hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig övervakning av elektronisk kommunikation *eller* hemlig kameraövervakning *har kommit fram uppgifter om ett annat brott än det som har legat till grund för beslutet om avlyssning eller övervakning, får uppgifterna* användas för att utreda brottet. Förundersökning eller motsvarande utredning om brottet får dock inledas på grund av dessa uppgifter endast om

1. *det är föreskrivet fängelse i ett år eller däröver för brottet och det kan antas att brottet inte leder till endast böter, eller*
2. *det finns särskilda skäl.*

Om det vid hemlig rumsavlyssning har kommit fram uppgifter om ett annat brott än det som har legat till grund för beslutet om hemlig rumsavlyssning, får uppgifterna användas för att utreda brottet endast om det är fråga om

1. *brott som anges i 20 d §, eller*
2. *annat brott, om det är föreskrivet fängelse i tre år eller däröver för brottet.*

Om det har kommit fram uppgifter om förestående brott, får uppgifterna användas för att förhindra brott.

Föreslagen lydelse (23 a §)

Om det *inte finns hinder enligt andra bestämmelser, får upptagningar och uppteckningar samt uppgifter som framkommit* vid hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig övervakning av elektronisk kommunikation, hemlig kameraövervakning, *hemlig rumsavlyssning eller åtgärd som avses i 9 eller 9 a §, efter beslut från åklagare,* användas för andra ändamål än det som legat till grund för tillståndet. Åklagaren får besluta om sådan användning endast om skälen för den uppväger det men som användningen kan antas innebära för den som uppgifterna avser, utredningen eller något annat motstående intresse.

Den föreslagna lydelsen i 27 kap. 23 a § RB innebär således att skillnaderna i reglering av överskottsinformation från hemlig rumsavlyssning, jämfört med överskottsinformation från hemlig avlyssning och övervakning av elektronisk kommunikation samt hemlig kameraövervakning, försvinner. Detta medför att den nuvarande begränsningen för användning av överskottsinformation från hemlig rumsavlyssning i 27 kap. 23 a § st. 2 RB inte längre kommer

att gälla. Detsamma gäller motsvarande begränsning för resterande hemliga tvångsmedel vilken stadgas i 27 kap. 23 a § st. 1 RB. Istället förlitar sig det nya lagförslaget på att hinder inte föreligger enligt andra bestämmelser, exempelvis sekretess- eller personuppgiftsbestämmelser, vid en avvägning av huruvida överskottsmaterial från hemliga tvångsmedel ska få användas, samt en slutlig proportionalitetsbedömning.

3.3 ANGÅENDE PROPORTIONALITET OCH PROPORTIONALITETS-BEDÖMNINGEN

För att kunna använda överskottsmaterial enligt dagens reglering krävs att överskottsmaterialet avser visa specifikt stadgade brott eller straffskalor. I utredningens lagförslag föreslås alltså att sådan användning är beroende av proportionalitet. Proportionalitetsbedömningen har till uppgift att bedöma överskottsmaterialets integritetskänslighet i förhållande till brottsutredningsintresset.³⁴

En proportionalitetsbedömning kan dock lätt bli godtycklig och kommer i sådant fall att motverka regleringens förutsägbarhet. Detta kan i sin tur komma att påverka enskildas integritetsskydd. Enligt Simon Andersson kan en otidlig lagreglering, som ger upphov till tolkningsproblematik, leda till just godtycklig tillämpning. Överskottsmaterial kan i sådant fall komma att användas efter en proportionalitetsbedömning, även när åtgärden inte är proportionerlig.³⁵ Andersson konstaterar också att då hemliga tvångsmedel används i strid med dess bestämmelser medför ett sådant felaktigt beslut inga konsekvenser för brottsutredningen i övrigt.³⁶

34 Jfr Ekelöf, PO, Edelstam, H, Bylund, T, Pauli, M, Andersson, S & Bellander, H, Rättegång – tredje häftet, 8 uppl., Stockholm 2018, s. 103 avseende proportionalitetsbedömning. Andersson diskuterar konsekvenser av felaktiga beslut om tvångsmedel och konstaterar att ett felaktigt beslut om tvångsmedel inte är ett hinder för att senare utsätta den berörde för ytterligare tvångsmedel. Den proportionalitetsbedömning som vid tillfället skulle ske i samband med tvångsmedelsanvändning avsåg tvångsåtgärdens "art, styrka, räckvidd och varaktighet" vilka skulle stå i rimlig proportion till motstående intressen.

35 Jfr Ekelöf m.fl. a.a. s. 102 f. Andersson menar att för det fall situationen rör en felaktig bedömning i vilken det finns utrymme för olika uppfattningar, kommer den felaktiga bedömningen inte leda till ytterligare konsekvenser för beslutsfattaren (som exempelvis ansvar för tjänstefel). Andersson jämför med bedömningen av huruvida skäligen misstanke föreligger, som exempel på en bedömning med utrymme för olika uppfattningar. Jfr även Lindberg s. 18 f. Lindberg menar att det ofta finns utrymme för olika uppfattningar utan att dessa uppfattningar måste vara felaktiga, och att ett beslut endast bör anses som felaktigt för det fall konkreta omständigheter eller andra sakliga omständigheter saknas. Även Lindberg jämför med bedömning av huruvida misstankegraden sannolika skäl föreligger och konstaterar att det ena fallet inte är det andra likt. Gällande ansvar för tjänstefel menar Lindberg att det inte är anmärkningsvärt att beslutsfattare som tar felaktiga beslut undgår ansvar eftersom det finns ett betydande utrymme för olika uppfattningar.

36 Se Ekelöf m.fl. a.a. s. 103. Den omständigheten att tvångsmedel redan har riktats mot den

En utökad möjlighet till användning av överskottsinformation, och speciellt på sådant vis som har föreslagits i SOU 2018:61, bör rimligtvis leda till en ökad mängd oegentligt åtkommen överskottsinformation. Med oegentligt åtkommen överskottsinformation avses bevisning vilken framtagits utan laga stöd, exempelvis på grund av en bristande proportionalitetsbedömning. Oegentligt åtkommen överskottsinformation är dock tillåten att lägga fram som bevisning gentemot en brottsmisstänkt. Denna omständighet följer av principerna om fri bevisföring och fri bevisprövning som tillämpas i svensk rätt. Varför bör frågan om oegentligt åtkommen överskottsinformation i sådant fall anses problematisk?

Konsekvenserna av utredningens lagförslag skulle bli oproportionerliga med anledning av att enskilda generellt inte har möjlighet att freda sig mot oegentligt åtkommen överskottsinformation. Samtidigt utvidgas möjligheten att, genom utredningens lagförslag, komma åt sådan överskottsinformation. Tillåtligheten av oegentligt åtkommen överskottsinformation är därför en av flera bidragande faktorer till varför utredningens lagförslag måste anses oförutsägbart, trots att oegentligt åtkommen överskottsinformation inte är rättsstridigt i sig. På grund av det anförda bör en begränsning av användning av överskottsinformation, i form av en proportionalitetsbedömning samt eventuella andra hinder, anses otillräcklig för att garantera en rättssäker reglering.

3.4 LAGFÖRSLAGETS FÖRENLIGHET MED RF OCH EUROPAKONVENTIONEN

I svensk rätt finns, som bekant, grundläggande rättigheter för enskilda i både RF och Europakonventionen. Exempelvis stadgas yttrandefriheten i 2 kap. 1 § RF och skydd för den personliga integriteten, bland annat avseende hemlig avlyssning, i 2 kap. 6 § RF. Både yttrandefriheten och skyddet för den personliga integriteten får begränsas genom lag enligt 2 kap. 20 § st. 1 p. 1–2 RF. Enligt 2 kap. 21 § RF måste en sådan begränsning tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle och begränsningen får inte sträcka sig längre än nödvändigt för att uppnå ändamålet med begränsningen.

I Europakonventionen stadgas rätten till privatliv i artikel 8 och rätten till rättvis rättegång i artikel 6. Europadomstolen har i målet *Roman Sacharov mot Ryssland* uttalat att det inte krävs att brott som kan föranleda hemlig övervakning och avlyssning radas upp i en lista. Minimistraff för brott som

berörde bör dock beaktas i en proportionalitetsbedömning avseende huruvida personen ännu en gång ska utsättas för tvång. Jfr NJA 2003 s. 323 angående återopande av oegentligt åtkommen överskottsinformation som bevis.

kan föranleda avlyssning eller övervakning bör däremot framgå.³⁷ I detta sammanhang bör erinras om att även överskottsinformation kan föranleda övervakning eller avlyssning, speciellt för det fall utredningens nya lagförslag skulle tillämpas.

Av intresse är dessutom målet *Amann mot Schweiz*, i vilket överskottsinformation avseende en för den pågående brottsutredningen ovidkommande person medförde att denne misstänktes för brottet spioneri. I målet konstaterade Europadomstolen att den aktuella staten, Schweiz, saknade bestämmelser om försiktighetsmått vid användning av överskottsinformation som berörde utomstående personer. Således var artikel 8 inte uppfylld i det hänseendet att rätten till privatliv endast kan inskränkas genom lag.³⁸

Både *Roman Sacharov mot Ryssland* och *Amann mot Schweiz* ger tydliga besked kring kravet på lagstöd och lagstödets materiella innehåll vid användning av hemliga tvångsmedel och överskottsinformation. Lagstöd har ansetts nödvändigt bland annat för att undvika missbruk och främja rättssäkerhet. Detta sker genom att lagstodet tydligt och förutsägbart föreskriver vad som gäller när staten utövar sin makt mot enskilda.³⁹ Trots detta föreslogs i SOU 2018:61 en reglering som bör medföra att förekomsten av ett tillräckligt lagstöd avseende överskottsinformation från hemliga tvångsmedel måste ifrågasättas.

Den omständigheten att ett lagstöd de facto existerar förefaller således inte vara tillräckligt för att konstatera att lagstödets materiella innehåll uppfyller

³⁷ *Roman Sacharov mot Ryssland*, nr 47143/06, dom meddelad den 4 december 2015. Europadomstolen uttalar följande i p. 231: "I sin rättspraxis om hemliga övervakningsåtgärder, har domstolen utvecklat följande minimigarantier som borde föreskrivas i lag för att undvika maktmissbruk: [...] karaktären på förseelser som kan ge upphov till ett avlyssningsbeslut, en definition av kategorin på de personer som riskerar att få sin telefon avlyssnad, en begränsning av telefonavlyssningens varaktighet, rutiner som ska följas vid undersökning och användning samt lagring av erhållna data, försiktighetsmått som ska gälla vid utlämnande av data till andra parter samt omständigheter där inspelningar kan eller måste raderas eller förstöras." Se även p. 243 i *Roman Sacharov mot Ryssland* och SOU 2018:61 s. 79.

³⁸ *Amann mot Schweiz*, nr 27798/95, dom meddelad den 16 februari 2000. Domstolen uttalade följande i p. 76: "The Court has found above (see paragraphs 58 and 59) that section 17(3) FCPA and Article 1 of the Federal Council's Decree [...] were drafted in terms too general to satisfy the requirement of foreseeability in the field of telephone tapping." Se även prop. 2005/06 s. 28. Se vidare *Kennedy mot Förenade kungariket*, nr 26839/05, dom meddelad den 18 maj 2010 gällande kränkning av artikel 6 och 8 i brottsutredande sammanhang.

³⁹ Jfr Ekelöf m.fl. a.a. s. 43. Otydliga regler innebär att rättstillämpningen blir oförutsägbar och att lika fall behandlas olika, vilket i sin tur leder till rättsosäkerhet. Vidare konstateras att "ju tydligare reglerna är, desto mer rättssäker kan tillämpningen förväntas bli".

kraven på rättssäkerhetsgarantier enligt RF och Europakonventionen. Lagstödets materiella innehåll måste vara förutsägbart och tydligt. Om den föreslagna lagändringen inte uppfyller kraven på förutsägbarhet och tydlighet blir resultatet därför att lagstödet måste anses otillräckligt. Trots att förekomsten av ett otillräckligt lagstöd bör skiljas ifrån ett obefintligt lagstöd, kommer konsekvenserna av dessa lagstöd inte lika självklart kunna skiljas från varandra. Detta medför sammanfattningsvis ytterligare stöd för den uppfattningen att det föreslagna lagstödet i SOU 2018:61 bör anses otillräckligt.⁴⁰

4. HUR BÖR REGLERINGEN AV ÖVERSKOTTSSINFORMATION UTFORMAS?

4.1 TVÅ ALTERNATIVA LÖSNINGSFÖRSLAG

Om överskottsinformation från hemliga tvångsmedel fick användas på så sätt som föreslås i SOU 2018:61 skulle det inledande scenariot förändras. I enlighet med utredningens lagförslag skulle överskottsinformationen om C:s potentiellt begångna våldtäkt, som beskrivet i ovannämnda scenario, kunna användas i bland annat brottsutredningssyfte. Detta förutsätter att hinder enligt andra bestämmelser inte föreligger samt att åtgärden anses proportionerlig. Detsamma gäller emellertid även överskottsinformation om exempelvis ringa stöld, ringa bedrägeri och annan mindre allvarlig brottslighet.

Den komplicerade avvägningen mellan brottsutredningsintresset och integritetsskyddet kräver beaktande av ett flertal faktorer. I ett samhälle där brottsutredningsintresset får allt större utrymme ska samtidigt enskildas integritetsskydd beaktas, en kombination som ifråga om överskottsinformation dessvärre har resulterat i en kollision. En rättssäker, förutsägbar och proportionerlig reglering bör därför finnas någonstans mittemellan dagens reglering och utredningens förslag.

I det följande kommer två alternativa lösningsförslag presenteras avseende frågan om hur regleringen av överskottsinformation från hemliga tvångsmedel skulle kunna utformas. Lösningsförslagen har utarbetats mot bakgrund av de problematiska delarna i både nuvarande reglering av överskottsinformation samt

⁴⁰ Se även Ekelöf m.fl. a.a. s. 40. Andersson menar att legalitetsprincipen, vilken är central för användning av straffprocessuella tvångsmedel, inte endast kräver lagstöd gällande hemliga tvångsmedel utan att dessa bestämmelser också måste vara tydliga. Andersson konstaterar vidare att otydlighet leder till tolkningsproblematik och godtycklig användning. Jfr vidare Ekelöf m.fl. a.a. s. 87 avseende sådan godtycklig användning. Till skillnad från SOU 2018:61 menar Andersson att överskottsinformation tidigare har föranlett användning av framförallt hemlig avlyssning av telefonsamtal i syfte att få tag på just överskottsinformation, vilket naturligtvis innebär missbruk av den brottsutredande myndigheten.

lagförslaget i SOU 2018:61. Lösningsförslaget bör vidare läsas med beaktande av att denna artikel förespråkar lösningsförslag 1 framför lösningsförslag 2.

4.1.1 LÖSNINGSFÖRSLAG 1

Det första lösningsförslaget (lösningsförslag 1) innebär att överskottsinformation alltid ska kunna användas för att *berika* en pågående förundersökning, oavsett använt hemligt tvångsmedel. För närvarande gäller att en pågående förundersökning får *berikas* med överskottsinformation från hemlig avlyssning och övervakning av elektronisk kommunikation samt hemlig kameraövervakning. Detsamma gäller dock inte för hemlig rumsavlyssning. För hemlig rumsavlyssning gäller idag att en förundersökning varken får *berikas* eller *inledas* på grund av överskottsinformation, om inte brottet uppräknas i 27 kap. 20 d § RB eller föranleder minst tre års fängelse. Att skillnaden mellan de hemliga tvångsmedlen i lösningsförslag 1 är borttagen motiveras med att tvångsåtgärdernas integritetskränkning måste skiljas från den integritetskränkning som användning av överskottsinformation i sin tur kan medföra.⁴¹

För att *inleda* en ny förundersökning på grund av överskottsinformation från hemlig avlyssning och övervakning av elektronisk kommunikation samt hemlig kameraövervakning, gäller för närvarande att någon av p. 1–2 i 27 kap. 23 a § st. 1 RB är uppfyllda. I p. 1 föreskrivs minst ett års fängelsestraff för brottet som framkommer genom överskottsinformationen, och i p. 2 föreskrivs i vart fall särskilda skäl. I lösningsförslag 1 föreslås att kravet enligt 27 kap. 23 a § st. 1 RB upprätthålls samt även tillämpas avseende överskottsinformation från hemlig rumsavlyssning. Således finns inte behov av st. 2 i 27 kap. 23 a §.

Som det inledande scenariot visade fick polisen uppgifter om att personen C eventuellt hade begått en våldtäkt. Dagens reglering av överskottsinformation medför att polisen inte får utreda brottsmisstanken. Om lagförslaget i SOU 2018:61 hade tillämpats skulle (bland annat) brottsutredande åtgärder ha kunnat vidtas förutsatt att åtgärderna anses proportionerliga. Emellertid bör här anmärkas att en utomstående person blir brottsmisstänkt endast på grund av ett samtal mellan personerna A och B. Uppgifter som framkommer i samtal mellan två personer bör inte anses vara en tillräckligt konkret omständighet för att misstänka en tredje person för allvarlig brottslighet, även om sådana uppgifter kan föranleda andra polisiära åtgärder.⁴² Hur skyddas för den

41 Se även SOU 2018:61 s. 195 och SOU 2012:44 s. 693.

42 Se t.ex. Bring m.fl. a.a. s. 248 ff. ang. för- och primärutredning. Förutredning är en polisiär utredning som sker innan en förundersökning har inletts, medan primärutredning är en sådan utredning som äger rum när en förundersökning inom kort kommer att inledas. Förutredning innebär att åtgärder vidtas i syfte att t.ex. få tillräckligt underlag för att sedan kunna inleda en

aktuella brottsutredningen ovidkommande personer i sådant fall genom lösningsförslag 1?

Till skillnad från dagens reglering, som enligt huvudregeln innebär att en förundersökning inte får *berikas* eller *inledas* på grund av överskottsinformation från hemlig rumsavlyssning, medför lösningsförslag 1 att en förundersökning alltid får *berikas* med överskottsinformation från hemlig rumsavlyssning. Ska en ny förundersökning *inledas* på grund av överskottsinformation från hemlig rumsavlyssning medför lösningsförslag 1 vidare att kravet enligt 27 kap. 23 a § st. 1 p. 1–2 RB tillämpas även för hemlig rumsavlyssning. Således omfattas fler brott, med hänsyn till straffskalor, för att kunna *inleda* förundersökning på grund av överskottsinformation från hemlig rumsavlyssning. På så sätt kvarstår ett skydd i integritetssyfte för dessa ovidkommande personer, samtidigt som möjligheten att utreda brott väsentligen utvidgas.

I praktiken skulle lösningsförslag 1 innebära att en person som är misstänkt för brott, vilket föranlett användning av hemliga tvångsmedel, alltid kan bli föremål för ytterligare misstankar. Detta sker genom att den pågående förundersökningen *berikas* med överskottsinformation. Den integritetskränkning som en ny brottsmisstanke innebär rättfärdigas av att den misstänkte måste anses ha ett minskat skyddsintresse på grund av att denne redan är föremål för brottsutredning. En ytterligare brottsmisstanke bör knappast leda till någon avsevärd känsla av integritetskränkning som inte redan fanns hos den misstänkte. I detta sammanhang bör erinras om att den misstänkte gärningsmannen, enligt förutsättningarna för användning av hemliga tvångsmedel i 27 kap. RB, åtminstone är skäligen misstänkt för brott. Tvångsåtgärden har också bedömts vara av synnerlig vikt för utredningen, annars hade den hemliga tvångsåtgärden inte kunnat vidtas från första början. Observera att *berikande* av en förundersökning endast kan ske med överskottsinformation som har samband med brottet som föranledde den hemliga tvångsåtgärden. Om brottet inte alls har samband med detta brott, kommer överskottsinformationen om det ”nya” brottet istället medföra att en förundersökning behöver *inledas*.

Lösningsförslag 1 innebär också att överskottsinformation avseende bagatellartade brott inte föranleder inledande av nya förundersökningar. Uppfattningen

förundersökning. Till skillnad från primärutredning får vid förutredning lagreglerade utredningsåtgärder inte vidtas. Det innebär att polisen t.ex. inte får hålla förhör. Under en förutredning kan polisen dock vidta andra, oreglerade, utredningsåtgärder. Det finns således inget hinder mot spaningsverksamhet samt informella samtal/frågor med olika personer (så länge det inte faktiskt utgör ett förhör) för att ”bygga vidare” på informationen som framkommit under samtalet mellan personerna A och B.

om att bortse från sådana bagatellartade brott kommer idag till uttryck genom kraven på brottstyp och straffskalor i nuvarande reglering. Denna uppfattning var även gällande vid den tiden då överskottsinformation inte än var reglerad i svensk rätt.⁴³ I utredningens lagförslag begränsas användningen av överskottsinformation från bagatellartade brott visserligen av att en proportionalitetsbedömning ska vidtas. En proportionalitetsbedömning innebär dock inte i sig att sådana brott bortses från och innebär dessutom merarbete för brottsutredande myndigheter. Merarbetet uppstår på grund av att proportionalitetsbedömningen ska ske för varje enskilt fall i vilket användning av överskottsinformation kan bli aktuellt, istället för att enkelt kunna avfärda brott som hamnar under en viss förutbestämd straffskala.

4.1.2 LÖSNINGSFÖRSLAG 2

Lösningsförslag 1 är tillsynes mindre långtgående än lagförslaget i SOU 2018:61, men för det fall lösningsförslag 1 ändå anses oproportionerligt eller icke förutsägbart finns ytterligare en lösning. Utgångspunkten är alltså det faktum att integritetsintresset måste upprätthållas samtidigt som intresset av att utreda brott tillgodoses. De principiella utgångspunkterna som har redogjorts för i lösningsförslag 1 är således också tillämpliga vid läsning av det andra lösningsförslaget (lösningsförslag 2).

Lösningsförslag 2 innebär att överskottsinformation för att *berika* en pågående förundersökning får användas i obegränsad omfattning, likt lösningsförslag 1. Lösningsförslag 1 föreskriver minst ett års fängelse eller särskilda skäl för att *inleda* en ny förundersökning på grund av överskottsinformation, oavsett använt hemligt tvångsmedel. Lösningsförslag 2 innebär att förutsättningarna för att använda överskottsinformation från hemlig rumsavlyssning enligt 27 kap. 23 a § st. 2 p. 1–2 RB kvarstår, dock endast avseende *inledande* av en ny förundersökning. Således kvarstår möjligheten att *berika* en pågående förundersökning med överskottsinformation från hemlig rumsavlyssning, likt lösningsförslag 1.

Lösningsförslag 2 innebär således att överskottsinformation från hemlig rumsavlyssning obegränsat får användas för att *berika* pågående förundersökning. *Inledande* av en ny förundersökning på grund av överskottsinformation från hemlig rumsavlyssning kräver, precis som idag, att någon av p. 1–2 i 27 kap. 23 a § st. 2 RB är uppfyllda. Dagens reglering avseende överskottsinformation från hemlig avlyssning och övervakning av elektronisk kommunikation samt hemlig kameraövervakning förblir oförändrad.

43 Prop. 2004/05:143 s. 17 f.

4.2 KONSEKVENSPANALYS

Trots att lösningsförslag 1 och 2 erbjuder mer förutsägbara och proportionerliga lösningar till frågan om överskottsinformation från hemliga tvångsmedel, utgör dessa förslag inte en fullständig lösning. Lösningsförslagen har delvis utformats mot bakgrund av att utomstående personer bör skyddas från allvarliga brottsmisstankar baserad på vag information, jämför exempelvis personen C i scenariot ovan.

Enligt båda lösningsförslagen får en ny förundersökning, på grund av överskottsinformation från hemliga tvångsmedel, endast *inledas* om vissa krav är uppfyllda. Detta gäller överskottsinformation från samtliga hemliga tvångsmedel. Både lösningsförslag 1 och 2 ger dock obegränsade möjligheter att *berika* en redan pågående förundersökning med information som framkommer genom överskottsinformation. Detta innebär att en utomstående person ändå kan bli misstänkt för brott, trots att denna brottsmisstanke grundas på vag information som framkommer i form av överskottsinformation. Den utomstående personen blir i sådant fall brottsmisstänkt om dennes eventuella brott har samband med brottet som föranledde den hemliga tvångsåtgärden. Om dessa brott har samband med varandra, kan en pågående förundersökning därför *berikas* med överskottsinformationen. Resultatet blir således att den utomstående personen blir brottsmisstänkt i en redan pågående förundersökning, oaktat överskottsinformationens vaga grund.

Ett annat problem, i form av avsaknad av lagstöd, skulle kunna uppstå när överskottsinformationen inte avser ett *annat brott* men samtidigt bör medföra något slags ingripande från brottsutredande myndighets sida. En sådan situation skulle kunna uppstå när överskottsinformationen exempelvis avslöjar att ett barn far illa, utan att barnet utsätts för något brottsligt. Problemet består således i avsaknad av positivt lagstöd för att kunna ingripa i situationer som kommit myndigheten tillkänna genom överskottsinformation från hemliga tvångsmedel. I SOU 2018:61 föreslås därför att möjligheten att vidta sådana åtgärder framgår av lagtexten, genom att överskottsinformation också får användas för andra ändamål än för brottsutredning. Emellertid bör anmärkas att avsaknaden av tillräckligt lagstöd enligt dagens reglering inte innebär att eventuella ingripanden är otillåtna. Sådana ingripanden är ändå möjliga eftersom det inte finns något lagstadgat hinder.⁴⁴ Att kunna använda

44 Jfr SOU 2018:61 s. 185 f. avseende användning av överskottsinformation för andra ändamål. Utredningen anförde bl.a. följande: "Överskottsinformation kan vara användbart för ändamål utanför brottsbekämpningens område. Som exempel kan nämnas att det framkommer uppgifter om att ett barn far illa. I sådana fall finns det en skyldighet att göra en anmälan till socialnämnden, 14 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453). [...] All avsedd användning av överskottsinformation från hemliga tvångsmedel bör vara reglerad i lag. Det är enligt vår bedömning inte

överskottsinformation för andra ändamål än för brottsutredning, när myndigheter anses ha en skyldighet att ingripa i olika situationer, förefaller vara rimligt. Denna fråga bör dock kunna lösas utan de övriga långtgående konsekvenserna av utredningens lagförslag i SOU 2018:61.

5. AVSLUTANDE SYNPUNKTER

Denna artikel har argumenterat för att varken dagens reglering av överskottsinformation från hemliga tvångsmedel eller utredningens lagförslag i SOU 2018:61 bör anses proportionerliga. Dagens reglering medför bland annat att brottsutredande myndigheter, vilka ibland får kännedom om allvarliga brott genom överskottsinformation, tvingas bortse ifrån dessa brottsmisstankar. I SOU 2018:61 har en lösning till detta problem föreslagits vilken dock innebär att överskottsinformation ska kunna användas utan en tillräcklig begränsning. Det enda som står i vägen för denna långtgående integritetskränkning gentemot enskilda är en proportionalitetsbedömning och eventuella hinder enligt andra bestämmelser.

Kritiken i denna artikel grundar sig till stor del i enskildas integritetsintresse. Naturligtvis finns emellertid en gräns för i vilken omfattning en brottsmisstänkts integritetsintresse bör anses skyddsvärt. I ljuset av RF och Europakonventionen får dock inte glömmas att den brottsmisstänkte är just brottsmisstänkt, och den grundläggande oskuldspresumtionen måste således beaktas. Denna avvägning har visat sig vara komplicerad men inte omöjlig, och mot bakgrund av detta har lösningsförslag 1 och lösningsförslag 2 presenterats.

Till skillnad från nuvarande reglering av överskottsinformation samt lagförslaget i SOU 2018:61 är lösningsförslag 1 och 2 förutsebara genom att tydligt föreskriva när överskottsinformation får användas. Dessutom uppnås en mer ändamålsenlig avvägning mellan brottsutrednings- och integritetsintresset, både i förhållande till dagens reglering och till lagförslaget i SOU 2018:61. Lösningsförslag 1 och 2 medför att brott, vilka framkommer genom överskottsinformation, kan utredas samtidigt som enskildas integritetsskydd tillmätts ett utvidgat intresse. Lösningsförslagen är också proportionerliga med hänsyn till att bagatellartade brott bortses ifrån. Förslagets proportionalitet framgår dock

tillräckligt att man av förarbeten kan utläsa att informationen får användas för vissa ändamål, med de begränsningar som framgår av sekretesslagstiftning [...]. Lagstiftarens avsikt har alltså varit att överskottsinformation ska få användas även för andra ändamål än brottsbekämpning. [...] Vi föreslår därför att det redan av lagtexten framgår att överskottsinformation får användas även för andra ändamål än det som legat till grund för tillståndet att använda det hemliga tvångsmedlet. Förslaget utgör alltså snarast ett förtydligande och en kodifiering av det som lagstiftaren redan avsett ska gälla.”

främst genom att både samhällets intresse av att utreda brott samt enskildas grundläggande integritetsskydd i större utsträckning beaktas, på ett sätt som varken sker i dagens reglering eller i lagförslaget i SOU 2018:61.